

staatsbosbeheer

Oostvaardersplassen

Informatie over het beheer en Natura 2000

Inhoud

Pagina 1 | Oostvaardersplassen, een onverwachte ontdekking

Pagina 2 | Wat is Natura 2000?

Pagina 3 | Water en natuur, een bijzonder evenwicht

Pagina 4/5 | Instandhoudingsdoelstelling vogels van riet en open water | De natuurlijkheid van de Oostvaardersplassen

Pagina 6 | Beheerplan: Loslaten of sturen?

Pagina 7 | Maatregelen die er toe doen

Pagina 8 | Leven en dood

Oostvaardersplassen, een onverwachte ontdekking

Onder de rook van de Randstad in het dichtstbevolkte gebied van West-Europa is een natuurgebied ontstaan: de Oostvaardersplassen. Sommigen noemen dat toeval, anderen zeggen dat de natuur het heeft afgedwongen. Hoe het ook zij, het is een natuurgebied met een eigen karakter.

Na de drooglegging van Flevoland in 1968 is in dit laaggelegen deel van de polder een gebied met moeras en open water ontstaan. Al snel

nemen enorme aantallen vogels bezit van het gebied. Door de aanwezigheid van open water, begroeide oevers, riet en struweel en door de omvang van een kerngebied van 5.600 hectare is het gebied een ideale plaats om in alle rust te broeden, te foerageren en te ruïen. Het gebied groeit razendsnel uit tot een gebied van internationale allure, waar tienduizenden vogels, verdeeld over bijna 250 soorten, voorkomen. Daarom is in 1986 besloten de Oostvaardersplassen

formeel aan te wijzen tot staatsnatuurreservaat en de ontwikkeling van het geplande industriegebied op deze plaats, verder achterwege te laten.

In 2009 is het gebied door de toenmalige minister van LNV voorgedragen en aangewezen als Natura 2000 gebied (zie pagina 2). Het beheerplan is daarvan een wettelijk voorgeschreven vervolgstap.

Tienduizenden ganzen gebruiken het moerasgebied om te ruïen. Voorafgaand aan de rui verzamelen ze zich in het omliggende land. Na de rui doen ze dat weer om aan te sterken. Dat gaf overlast voor de boeren die zich daar net geves- >>

Wat is Natura 2000?

Wereldwijd neemt de biodiversiteit af. Daarom hebben de lidstaten van de Europese Unie afgesproken om die achteruitgang tot staan te brengen of zelfs te verkleinen. Om dat te bereiken is het nodig bepaalde diersoorten en hun natuurlijke leefomgeving (habitat) te beschermen. Daarvoor zijn de Vogelrichtlijn (1979) en de Habitatrichtlijn (1992) vastgesteld. Veel van de gebieden waar deze richtlijnen van toepassing zijn, zijn aangemeld bij de Europese Commissie; tezamen vormen zij het Natura 2000-netwerk.

Het is goed dat in Natura 2000 op Europese schaal wordt samengewerkt om te komen tot een samenhangend netwerk. Planten en dieren trekken zich uiteindelijk niets aan van landsgrenzen.

>> tijd hadden. Daarom is besloten een deel van dat land aan het natuurgebied toe te voegen. De totale omvang van het gebied is daardoor gegroeid naar circa 5.600 hectare.

Kort daarna, nu 30 jaar geleden, zijn in het grazige deel grote herbivoren ingebracht: edelhert, Heckrond en konik. Dit is vooral gedaan om het grazige deel grazig te houden. Daarnaast zorgt de begrazing en het gedrag van deze vrij levende kuddes voor veel variatie. Die variatie uit zich in grazige vlaktes, ruige

plekken en struweel, maar ook door kleine hoogteverschillen die door betreding in het gebied zijn ontstaan (microreliëf).

Het ecologisch systeem is gebaseerd op de samenhang tussen het grazige deel en het moerasdeel. De runderen houden het grazige deel open, waardoor ganzen na de rui kunnen aansterken, zij eten kort gras. Tijdens de rui zorgen ze voor terugdringing en verjonging van het riet in het moeras. Zo vormen het grazig deel en het moerasdeel een eenheid.

Nederland heeft binnen het Natura 2000-netwerk een vooraanstaande plaats. Immers, de grote delta's van de Donau (Roemenië) en de Rijn (Nederland) zijn van groot belang als kraamkamer, voedselgebied en rustgebied voor duizenden (deels trekende) vogels, vissen en landdieren. Nederland draagt met ruim 160 gebieden, waarvan er vier in de Noordzee liggen, bij aan dit netwerk.

Totaal gaat het daarbij om circa 1,1 miljoen hectare, waarvan ruim tweederde open water. Alle gebieden maken deel uit van het Nationaal Natuur Netwerk (Ecologische Hoofdstructuur).

De procedure die bij Natura 2000 wordt gevolgd, kent drie stappen. Eerst wordt het gebied aangemeld bij de Europese Commissie. Vervolgens neemt de minister of staatssecretaris van EZ een Aanwijzingsbesluit. In dit aanwijzingsbesluit is vastgelegd wat de begrenzing van het gebied is en welke doelen de overheid nastreeft; bij voorbeeld welke planten en dieren bescherming verdienen. Tenslotte wordt voor het gebied een beheerplan opgesteld waarin is aangegeven welke maatregelen getroffen zullen worden om de doelen te bereiken.

Het beheerplan is de basis voor het al dan niet verlenen van vergunningen voor bijzondere activiteiten. Dit beheerplan heeft betrekking op het Natura 2000-gebied Oostvaardersplassen.

De instandhoudingsdoelen van de Oostvaardersplassen die in het aanwijzingsbesluit zijn vastgelegd, zijn gericht op het verbeteren van de omstandigheden voor 31 vogelsoorten, zodat daar met name omschreven aantallen van in het gebied kunnen zijn.

De Oostvaardersplassen levert ook een belangrijke bijdrage aan biodiversiteit en aan de samenhang van het Natura 2000-netwerk als geheel, door de verdere verspreiding van de hier huizende vogelsoorten van riet en open water zoals grote zilverreiger, lepelaar, baardmannetje en zeearend. Die verspreiding reikt verder dan Nederland alleen, en mogelijk zelfs verder dan Noord-West Europa. Inzet op zo natuurlijk mogelijk beheer levert daarmee enerzijds een belangrijke bijdrage aan het Natura 2000-netwerk en legt anderzijds een basis voor de bescherming van soorten en leefgebieden.

Water en natuur, een bijzonder evenwicht

Het beheer is gericht op een zo natuurlijk mogelijk beheer en behoud aan biodiversiteit (met name vogels). Dat wil zeggen een beheer waarbij natuurlijke processen leidend zijn. Dat is echter niet altijd mogelijk.

Door de ontginning en ontwatering van het omringende land voor de landbouw, is de bodem sinds 1968 gezakt (klink). Het moerasgebied van de Oostvaardersplassen zakt niet mee, waardoor het moerasgebied hoger is komen te liggen dan het omliggende grazige deel. Het moerasgebied dreigt daardoor als het ware leeg te lopen naar de omgeving. Om dat te voorkomen werd om het moerasgebied een kade aangelegd.

Beheersing waterhuishouding

Tegelijkertijd werd een pomp en een aflatwerk geïnstalleerd, waardoor het mogelijk werd het water te reguleren.

In het moerasgebied van de Oostvaardersplassen hebben daarna

periodes van (kunstmatige) droogte en periodes met hoge waterstanden elkaar regelmatig afgewisseld. Bij de beheersing van de waterhuishouding is de uitdaging om zoveel mogelijk verschillende omstandigheden in ruimte en tijd te scheppen, zodat vrijwel alle soorten er terecht kunnen.

Om bepaalde vogelsoorten te helpen werd het waterpeil kunstmatig beïnvloed.

Om bepaalde vogelsoorten te helpen werd begin tachtiger jaren het waterpeil kunstmatig beïnvloed. Het succes daarvan is niet altijd even groot vanwege de grilligheid van neerslag en verdamping en van beperkte aan- en afvoermogelijkheden.

Moeras deels droog

In 1986 is besloten om een deel van het moerasgebied droog te leggen om te zien of de moerasvegetatie zich zou herstellen en hoe de verschillende moerasvogels daarop zouden reageren. De tijdelijke

drooglegging vond alleen plaats in het westelijke compartiment van het moerasgebied. Hiertoe werd een waterscheiding aangelegd ter plaatse van een reeds aanwezige, natuurlijke oeverwal (de Drempeel). Door deze splitsing ontstonden twee waterhuishoudkundige eenheden: het westelijke compartiment met een oppervlakte van circa 2.100 hectare en het oostelijke compartiment met een oppervlakte van circa 1.500 hectare. Aan het eind van de winter 1986-1987 werd begonnen met het geleidelijk af laten stromen van het water van het westelijk compartiment. In het najaar van 1988 viel vrijwel het gehele westelijke compartiment droog.

Geleidelijke verhoging

Vanaf de winter 1990-1991 is de waterstand in het westelijke compartiment geleidelijk aan weer verhoogd. Door de afstroming te beperken loopt het westelijk compartiment langzamerhand weer vol. Er is nog steeds sprake van een scheiding tussen het westelijke en oostelijke compartiment.

Geen actief peilbeheer

In 1998 werden verschillende inrichtingsmaatregelen uitgevoerd en is besloten om geen actief peilbeheer meer te voeren. Het regenmodel werd opnieuw ingevoerd, wat inhoudt dat het waterpeil gestuurd wordt door het verschil tussen neerslag en verdamping. Daarnaast werd in februari 1998 de dam (de Drempeel) die het moerasgebied in tweeën deelde op drie plaatsen doorgegraven, zodat weer een directe verbinding tussen beide compartimenten ontstond. De hoogte van het bovenpeil werd toen bepaald op -3,70 meter NAP.

Instandhoudingsdoelstelling vogels van riet en open water

Dodaars | Broedvogel | 140 broedparen | Negatieve trend | Ongunstig perspectief op korte en lange termijn.

Woudaapje | Broedvogel | 3 broedparen | Negatieve trend | Ongunstig perspectief op korte en lange termijn | Verbeterdoel.

Lepelaar | Broedvogel | 160 broedparen | Negatieve trend | Ongunstig perspectief op korte en lange termijn.

Porseleinhoen | Broedvogel | 40 broedparen | Geen duidelijke trend | Ongunstig perspectief op korte en lange termijn | Verbeterdoel.

Rietzanger | Broedvogel | 790 broedparen | Negatieve trend | Ongunstig perspectief op korte en lange termijn.

Lepelaar | Niet broedvogel | 110 stuks seizoensgemiddelde | Geen duidelijke trend | Ongunstig perspectief op korte en lange termijn.

Grauwe gans | Niet broedvogel | 4200 stuks sg | Geen duidelijke trend | Gunstig perspectief op korte en ongunstig op lange termijn.

Smient | Niet broedvogel | 2100 stuks seizoensgemiddelde | Negatieve trend | Ongunstig perspectief op korte en lange termijn.

Aalscholver | Broedvogel | 8000* broedparen | Geen duidelijke trend | Gunstig perspectief op korte en lange termijn.

Kleine zilverreiger | Broedvogel | 20 broedparen | Negatieve trend | Ongunstig perspectief op korte en lange termijn.

Bruine kiekendief | Broedvogel | 40 broedparen | Positieve trend | Gunstig perspectief op korte termijn en schommelt op lange termijn.

Blauwborst | Broedvogel | 190 broedparen | Geen duidelijke trend | Ongunstig perspectief op korte en lange termijn.

Grote karekiet | Broedvogel | 3 broedparen | Negatieve trend | Ongunstig perspectief op korte en lange termijn.

Wilde zwaan | Niet broedvogel | 20 stuks seizoensgemiddelde | Negatieve trend | Perspectief ISHD schommelt op korte en lange termijn.

Brandgans | Niet broedvogel | 1800 stuks seizoensgemiddelde | Positieve trend | Gunstig perspectief op korte en lange termijn.

Krakeend | Niet broedvogel | 480 stuks seizoensgemiddelde | Geen duidelijke trend | Ongunstig perspectief op korte en lange termijn.

Roerdomp | Broedvogel | 40 broedparen | Negatieve trend | Ongunstig perspectief op korte en lange termijn.

Grote zilverreiger | Broedvogel | 40 broedparen | Positieve trend | Gunstig perspectief op korte termijn en schommelt op lange termijn.

Blaauwe kiekendief | Broedvogel | 4 broedparen | Negatieve trend | Ongunstig perspectief op korte en lange termijn | Verbeterdoel.

Snor | Broedvogel | 680 broedparen | Geen duidelijke trend | Ongunstig perspectief op korte en lange termijn.

Grote zilverreiger | Niet broedvogel | 30 stuks seizoensgemiddelde | Geen duidelijke trend | Gunstig perspectief op korte en lange termijn.

Kolgans | Niet broedvogel | 600 stuks seizoensgemiddelde | Geen duidelijke trend | Ongunstig perspectief op korte en lange termijn.

Bergeend | Niet broedvogel | 90 stuks seizoensgemiddelde | Negatieve trend | Ongunstig perspectief op korte en lange termijn.

Wintertaling | Niet broedvogel | 1300 stuks sg | Geen duidelijke trend | Perspectief ISHD schommelt op korte en lange termijn.

Pijlstaart | Niet broedvogel | 80 stuks seizoensgemiddelde | Negatieve trend | Ongunstig perspectief op korte en lange termijn.

Slobeend | Niet broedvogel | 1900 stuks seizoensmaxima | Geen duidelijke trend | Ongunstig perspectief op korte en lange termijn.

Tafeleend | Niet broedvogel | 11900 stuks seizoensmaxima | Geen duidelijke trend | Gunstig perspectief op korte en lange termijn.

Kuifeend | Niet broedvogel | 10200 stuks seizoensmaxima | Geen duidelijke trend | Gunstig perspectief op korte en lange termijn.

Nonnetje | Niet broedvogel | 280 stuks seizoensmaxima | Geen duidelijke trend | Gunstig perspectief op korte en lange termijn.

Zeearend | Niet broedvogel | Geen duidelijke trend | Gunstig perspectief op korte en lange termijn.

Kluut | Niet broedvogel | 100 stuks seizoensgemiddelde | Geen duidelijke trend | Ongunstig perspectief op korte en lange termijn.

Kemphaan | Niet broedvogel | 210 stuks seizoensmaxima | Geen duidelijke trend | Gunstig perspectief op korte en lange termijn.

Grutto | Niet broedvogel | 90 stuks seizoensgemiddelde | Geen duidelijke trend | Gunstig perspectief op korte en lange termijn.

De natuurlijkheid van de Oostvaardersplassen

De opvattingen onder ecologen en natuurliefhebbers over het beheer in de Oostvaardersplassen zijn talrijk. Voor een belangrijk deel komt dat omdat de een zich richt op specifieke soorten en een ander zich richt op het systeem als geheel.

De mate van menselijk ingrijpen en daarmee samenhangend de visie op wat natuur is spelen in alle gevallen een belangrijke rol. De vraag is voortdurend: “Als er sprake is van extreme omstandigheden (temperatuur, neerslag, water, wind en voedsel)”, moeten we dan ingrijpen?

“Ja, want we hebben internationale verantwoordelijkheden voor in Natura 2000 aangewezen soorten.”

“Nee, we moeten koersen op een zo natuurlijk mogelijk functionerend moerasesysteem, zoals bij de aanwijzing tot staatsnatuurmonument

is vastgelegd!” En, inderdaad, beide hebben gelijk.

Mensen hebben de polder, inclusief de ontwatering, de aanleg van infrastructuur en de bouw van kunstwerken om het water(peil) te beïnvloeden, gemaakt.

Het is ook de mens die het gebied zelf verder heeft ingericht, poelen gegraven, kaden gebouwd, stuwen aangebracht en grote grazers geïntroduceerd. Ook het beheer van de afgelopen jaren kenmerkte zich door diverse kleine ingrepen, waarmee calamiteiten konden worden opgevangen: peilbeïnvloeding, het schieten van zwakke herbivoren, het kappen van bos en het aanbrengen van wallen en zandhopen.

Het begrazingsbeheer heeft ook maatschappelijke discussie gegeven. Zozeer, dat de minister van LNV een speciale commissie instelde (ICMO)

die daarover een tweetal adviezen over het beheer van de grote grazers heeft uitgebracht, die door de rijksoverheid zijn overgenomen. De commissie heeft onder andere beoordeeld dat bijvoeren strijdig is met ‘zo natuurlijk mogelijk beheer’, en tevens afbreuk doet aan het ecologische systeem als geheel.

De commissie heeft ook aanbevelingen gedaan met betrekking tot zogenaamde vroeg reactief beheer en over het bieden aan beschuttingsmogelijkheden (houtopslag, wallen). Die aanbeveling is niet strijdig met Natura 2000 doelen en overgenomen in het beleid en het beheerplan. Het gebied kent daarmee weliswaar een natuurlijke ontwikkeling, maar die wordt door de aanleg van waterhuishoudkundige ingrepen en het inbrengen van grote herbivoren wel een handje geholpen.

Het Beheerplan: loslaten of sturen?

Uitgangspunt voor het beheer in de Oostvaardersplassen luidt: 'Het in stand houden en verder laten ontwikkelen van een natuurlijk dynamisch moerasecosysteem met een hoge natuurwaarde als voortplantings- en verblijfgebied van vrij levende moerasvogels en zoogdieren. Natuurlijke processen bepalen de structuren en patronen in het gebied, die samen met die processen ruimte geven aan Europese inheemse plant- en diersoorten.'

Tenminste vier omstandigheden leggen de basis voor het beheer in de Oostvaardersplassen: de schaal (5.600 ha), grote aantallen ruiende ganzen, grazende herbivoren en dynamiek in de waterhuishouding. De combinatie van deze omstandigheden zorgt voor een grote variatie in leefgebieden (vocht, betreding, korte vegetatie en opkomend struweel). Dat is erg belangrijk omdat de uiteenlopende vogelsoorten allemaal specifieke eisen stellen aan hun omgeving. In de situatie van nu is het echter nog niet genoeg.

Een forse opgave

Met voortzetting van het huidige beheer worden de Natura 2000 doelen voor 22 tot 26 vogelsoorten op termijn niet gehaald. Dat komt doordat een aantal processen in de Oostvaardersplassen niet op orde is. Een van de belangrijkste is onvoldoende peildynamiek in het moerasdeel, waardoor sommige leefgebieden dreigen te verdwijnen. Daarnaast is er sprake van onvoldoende verbinding van wateren binnen en buiten het gebied, waardoor stekelbaarzen niet kunnen in-

trekken en niet als voedsel voor bijvoorbeeld de lepelaar kunnen dienen in het voorjaar.

Tenslotte verdwijnen in het grazig deel steeds meer onbegraasde eilandjes in poelen waardoor de dekking en nestgelegenheid voor sommige vogels afneemt. Om dit te verbeteren zijn maatregelen nodig in het moerasdeel, in het grazig deel en in de omgeving.

In het beheerplan wordt ingezet op het scheppen van omstandigheden voor tenminste 33 vogelsoorten. Eigenlijk zijn het er 31, maar de zilverreiger en de lepelaar tellen dubbel omdat zij zowel als broedvogel als niet broedvogel in het gebied aangewezen zijn.

Met voortzetting van het huidige beheer worden de Natura 2000 doelen voor 22 tot 26 vogelsoorten op termijn niet gehaald.

De inzet op deze soorten en tegelijkertijd inzetten op zo natuurlijk mogelijk beheer, staat op gespannen voet; sommige soorten vragen specifieke omstandigheden die nu nog niet of niet voldoende aanwezig zijn. Daarom is een aantal gerichte ingrepen nodig.

Als alles ideaal verloopt kan de mens daarna rustig toekijken hoe het gebied zichzelf in stand houdt. In die situatie is de omvang van de kuddes herbivoren gereguleerd door het aanbod aan voedsel en worden vegetatiecycli, waaronder rietverjonging, regelmatig herhaald

door tijdelijk droge en dan weer natte omstandigheden en door het graasgedrag van de runderen en ganzen. Hoewel de hoop is gevestigd op zo volledig mogelijk natuurlijk beheer is niet geheel uit te sluiten dat op een termijn van pakweg 20 jaar nog aanvullende maatregelen nodig zijn.

Langjarig perspectief

Omdat de ontwikkelingen in het beoogde systeem onvoorspelbaar zijn en de effecten van jaar tot jaar kunnen verschillen, is het ook niet mogelijk het beheerplan jaarlijks 'af te rekenen' op het voorkomen van de beoogde aantallen van alle vogelsoorten. Dit moet over een langere periode worden bekeken, sommige soorten zullen het ene jaar pieken en het andere jaar weer teruglopen. De oorzaken daarvan kunnen zowel in het gebied als daarbuiten liggen. Daarom is het gemiddelde over pakweg 20-30 jaar belangrijker dan de resultaten per jaar.

De maatregelen die in het beheerplan worden voorgesteld liggen voor een deel in het moeras, voor een deel in het grazige gebied en voor een deel zelfs daarbuiten.

Maatregelen die er toe doen

In het **moerasdeel** van de Oostvaardersplassen liggen de kansen voor het realiseren van instandhoudingsdoelen met name in het op orde krijgen van de waterhuishouding. Alle vogelsoorten profiteren van een vergroting van de waterpeildynamiek. Daarbij is het van belang dat het gebied door hoogteverschillen en (eenmalige) instelling van de juiste stuwhoogte zodanig heterogeen is, dat de verschillende vogelsoorten, met uiteenlopende eisen ten aanzien van de waterdiepte, toch zo veel en zo vaak mogelijk gelijktijdig in het gebied terecht kunnen. Bij de optimalisatie van de waterpeildynamiek worden omstandigheden geschapen waarbinnen fluctuaties worden bepaald door variatie in neerslag en verdamping die worden versterkt door jaarrond een beetje extra water af te voeren. Menselijk ingrijpen is in de toekomst dan beperkt.

Ingrijpende maatregel

Verreweg de meest ingrijpende maatregel is om gedurende 3 jaar een groot deel van het peil te verlagen gevolgd door herinundatie. Peilverlaging van een deel van het moeras leidt in eerste instantie tot lage waterstanden en grote oppervlakten aan slik. Dit trekt steltlopers (kluut, kempiaan, grutto) aan die foerageren op dansmuggenlarven. Als het slik plaatselijk volledig droogvalt, verdwijnen de steltlopers weer. In droge periodes kiemen plantensoorten (goudzuring, moerasandijvie, lisdodde), die door herinundatie of licht concurrentie van riet verdwenen zijn, massaal op de kale, vruchtbare, vochtige kleibodem; in lage dichtheid hier en daar ook rietplanten. Aanvankelijk

zijn deze onzichtbaar, maar door vegetatieve uitbreiding krijgt het riet twee à drie jaar na peilverlaging toch de overhand in de bedekking. Op de drooggevallen locaties ontbreken de ruiende grauwe ganzen. Duurt de droogval korter dan drie jaar, dan krijgt het riet onvoldoende kans uit te groeien.

Pioniersbegroeiing

De pionierplanten brengen veel zaden voort die als voedsel dienen voor zaadetende eenden zoals wintertaling en pijlstaart. In de pioniersbegroeiing vestigen zich muizen en zangvogels. Het aantal potentiële prooien voor kiekendieven neemt hierdoor sterk toe. Peilverlaging leidt ook tot een sterke toename van insectenetende soorten van droge rietlanden en ruigten, als blauwborst en rietzanger. Als de successie van pioniersbegroeiing doorzet naar een dichte rietbegroeiing verdwijnen de enorme aantallen eenden en neemt ook de beschikbaarheid en bejaagbaarheid van veel prooidieren voor kiekendieven weer af.

De droogleggingen in 1968 en 1986 hebben laten zien dat de successie van de vegetatie opnieuw kan optreden. Als na drie jaar het peil weer langzaam wordt verhoogd, vertrekken de steltlopers en komen visetende vogelsoorten terug. Als het riet na verloop van tijd weer in het water staat, keren ook de ganzen terug. De verwachting is dat gedurende deze 6 jaar veel vogelsoorten in bepaalde jaren enorm zullen pieken en daarna weer afnemen. Een effect van deze pieken is ook dat ze bijdragen aan de kolonisatie van andere moerasgebieden

in de wereld. Als alles goed gaat, kan na de cyclus volledig worden teruggevallen op een meer natuurlijk waterbeheer.

Kleinschalige maatregelen

De maatregelen in het **grazig deel** zijn kleinschaliger. Het gaat om de aanleg van poelen met hier en daar wat niet of beperkt begraasde eilandjes. Verder wordt de waterpeildynamiek van de Waterlanden geoptimaliseerd, zodat dit terrein (nog meer) als een soort buffergebied tussen het grazige en het moerasdeel kan functioneren. Hierdoor is het gebied extra nat in natte tijden.

Bepaalde vogelsoorten kunnen hier dan terecht als de waterdiepte in het moeras te groot wordt. Ook wordt een aantal vispassages aangelegd waardoor de watergangen onderling verbonden worden en stekelbaarzen zich in het gebied kunnen verspreiden. Tenslotte worden twee nieuwe soorten ingebracht (herintroductie): de Noordse woelmuis en de kieuwpootkreeft, belangrijke bron van voedsel voor respectievelijk kiekendief en lepel. Deze soorten vinden hier wel een natuurlijke leefomgeving, maar kunnen het gebied niet zonder een beetje hulp van buiten bereiken.

Afspraken voor beheer

In de omgeving wordt bekeken of met betrokkenen afspraken kunnen worden gemaakt over het meer natuurlijk beheer van akkerranden, wegbermen en ruige randen, waarin geen bestrijding van muizen plaats vindt en geen bestrijdingsmiddelen worden gebruikt.

Staatsbosbeheer
 Princenhof Park 1 | 3972 NG Driebergen
 T 030-6926111
www.staatsbosbeheer.nl

Leven en dood

In de Oostvaardersplassen grazen enkele duizenden grote grazers in het wild. Konikpaarden, edelherten en Heckrunderen leven er van wat het landschap biedt, en bepalen op hun beurt weer voor een groot deel hoe dat landschap zich vormt. Hierbij gaat de natuur zo veel mogelijk onbelemmerd haar gang.

Alles hangt met elkaar samen

De Oostvaardersplassen is dankzij haar enorme soortenrijkdom een belangrijke 'kraamkamer' voor de natuur van ons land en een schakel in internationale trekroutes. Watervogels vinden hier een noodzakelijke rustplek op hun trek tussen het hoge noorden en Afrika. De grazers in dit terrein vervullen een belangrijke rol in dit geheel. Iedere soort heeft zijn functie. Zonder het gra-

zen van de grote hoefdieren, kunnen de ganzen geen plek vinden. Zonder ganzen groeit het moeras dicht en verdwijnen de moerasvogels. De dieren zijn dus van elkaar afhankelijk en hebben invloed op elkaar. Zo ontstaat een landschap waarin leven mogelijk is voor vele dier- en plantensoorten.

Kringloop van het leven

Het ritme van de seizoenen en de natuurlijke kringloop van het leven zijn bepalend voor de omstandigheden voor alle dieren in de natuur, dus ook voor de grazers in de Oostvaardersplassen. Het late voorjaar en de zomer staan in het teken van overvloed en jong leven. Kalveren, veulens en volwassen dieren laten zich het gras goed smaken in deze tijd. Zij eten zich zo vol mogelijk om vetreserves op te bouwen voor moeilijkere tijden gedurende de winter. Als de winter inzet worden alle dieren in de natuur, ook de grazers, op de proef gesteld. Het voedselaanbod loopt geleidelijk terug naarmate het kouder wordt en de dieren passen hun gedrag aan en proberen zoveel mogelijk energie te sparen. Rust is hierbij van groot belang. Ook zullen ze hun in de zomer opgebouwde vetreserves moeten aanspreken om de winter goed door te komen. Vooral het einde van de winter, februari en maart, is een moeilijke periode. De dood ligt op de loer en voedsel laat

nog op zich wachten, terwijl de dieren hun reserves voor het grootste deel verbruikt hebben. Hier vindt natuurlijke selectie plaats: de zwakste dieren sterven, de sterke dieren overleven. Als de zon weer krachtiger wordt en het gras begint te groeien begint de kringloop weer van voren af aan.

Vroeg reactief beheer

Wat is de rol van de mens als beheerder in een systeem waarin de natuur zo veel mogelijk op eigen benen staat? Simpel gezegd bepaalt het ritme van de natuur hier de mate waarin de mens ingrijpt. Het voorkomen van lijden staat hierbij voorop. Boswachters van Staatsbosbeheer maken dagelijks hun ronde door het gebied om de dieren in de gaten te houden. Treffen zij dieren aan die gewond zijn of waarvan ingeschat wordt dat zij weinig kans hebben om te overleven, dan wordt zo'n dier direct geschoten. Dit gebeurt volgens een strikt protocol; het Protocol Vroeg Reactief Beheer. Daarbij letten ze op de lichamelijke conditie en het gedrag van het dier en op omstandigheden als het weer en de hoeveelheid voedsel en beschutting in het gebied. Dieren moeten de kans krijgen om zoveel mogelijk hun natuurlijke gedrag te vertonen: zoals bijvoorbeeld voedsel zoeken en beschutting opzoeken als de weersomstandigheden daarom vragen.